

**YARGITAY KARARLARI IŞIĞINDA MEDENİ USUL
HUKUKUNDA
YARGILAMAYA HAKİM OLAN İLKELERDEN
TARAFLARCA HAZIRLAMA İLKESİ**

Yrd. Doç. Dr. Ömer ULUKAPI*

A. GİRİŞ

Yargılama hukukunun hedefi adil bir karar elde etmektir¹. Verilen kararın adil olması, taraflar yanında mahkemelere güven bakımından da büyük önem taşır². Dolayısıyla mahkemelerin vermiş oldukları doğru ve adil kararlar sayesinde toplumsal barışın sağlanması ve hukukun işlerliği ön plânda ele alınmaktadır. Mahkeme kararlarından beklenen bu amacın gerçekleşebilmesi, yargılama faaliyetinin belli esaslara bağlanması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.

Davada, dava malzemesinin kimin tarafından temin edileceği ve yargılama faaliyetine sunulacağı medeni yargılama hukukunda 18. yüzyıldan itibaren temel bir sorun olarak ele alınmıştır³. Yapılan çalışmalar sonucu varılan en önemli ilkelerden birisi "taraflarca hazırlama", diğeri ise "re'sen harekete geçme"dir.

Bu iki ilkenin birbirinin karşıtı olduğu genellikle kabul edilmekle birlikte aralarındaki sınırı kesin olarak belirlemenin kolay olmadığı da bir gerçektir⁴.

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

1 **Yılmaz, E.**, Medeni Yargılama Hukukunda İslah, Ankara 1982, s. 6.

2 **Üstündağ, S.**, Medeni Yargılama Hukuku, C. I-II, B.5, İstanbul 1992, s.13;
Yılmaz, s. 6-7

3 **Alangoya, Y.**, Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanması İlişkin İlkeler, İstanbul 1979, s.8.

4 Bkz. aşı. B.

Biz çalışmamızda, sözkonusu ilkelerden "*Taraflarca Hazırlama İlkesi*" ile bunun alt ilkelerini ele alacağız. Bunun karşısı olan "*Re'sen Harekete Geçme İlkesi*" inceleme konusu yapılmayacaktır.

Taraflarca hazırlama ilkesi⁵, iddia ve savunmanın temeli olan vakıaların ve bunları ispat etmek için gerekli olan delillerin taraflarca mahkemeye bildirilmesidir⁶. Diğer bir ifadeyle, bu ilke gereğince, hem vakıalar hem de bunların ispatına yarayan araçlar (deliller) davanın taraflarınca sağlanmaktadır⁷. Dolayısıyla, dava malzemesinin toplanması bakımından, mahkemeye düşen bir yükümlülük sözkonusu değildir⁸.

Re'sen harekete geçme ilkesi⁹ ise, taraflardan bağımsız olarak, mahkemeye, davanın maddi temelini aydınlatma,

5 Taraflarca hazırlama ilkesi "Verhandlungsmaxime", Alman hukukunda "Verhandlungsgrundsatz", "Beibringungsgrundsatz" (bkz. **Rosenberg, L./ Schwab, K. H./ Gottwald, P.**, *Zivilprozessrecht*, 15. Aufl., München 1993, s. 424; **Stein/ Jonas/ Leipold**, *Zivilprozessordnung*, 21. Aufl., Bd. 2, Tübingen 1994, s. 500; **Schlosser, P.**, *Zivilprozessrecht I*, 2. Aufl., München 1991, s. 114) veya "Parteimaxime" (bkz. **Jauernig, O.**, *Zivilprozessrecht*, 24. Aufl., München 1993, s. 76) olarak da anılmaktadır.

6 **Straeuli, H./ Messmer, G./ Wiget, F.**, *Kommentar zur Zürcherischen Zivilprozessordnung*, 2. Aufl., Zürich 1982, s. 107; **Leuch, G./ Marbach, O./ Kellerhals, F.**, *Die Zivilprozessordnung für den Kanton Bern*, 4. Aufl., Bern 1995, s. 234; **Kuru, B./ Arslan, R./ Yılmaz, E.**, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, B. 8, Ankara 1996, s. 327 vd.; **Kuru, B.**, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, C.II, B.5, Ankara 1990, s. 1322; **Tercan, E.**, *Medeni Usul Hukukunda Gerçeği Söyleme Yükümlülüğü (SÜHFD -Prof. Dr. Şakir BERKİ'ye Armağan-*, C.5, 1996/1-2. s. 181-212), s. 193; **Alangoya**, s.3.

7 **Walder, H. U.**, *Die Officialmaxime*, Zürich 1973, s. 7; **Habscheid, W. J.**, *Schweizerisches Zivilprozess- und Gerichtsorganisationsrecht*, Basel 1986, s. 165.

8 **Schilken, E.**, *Zivilprozessrecht*, 2. Aufl., Bonn, 1995, s. 194; **Jauernig**, s. 76; **Rosenberg/ Schwab/ Gottwald**, s. 426; **Stein/ Jonas/ Leipold**, s. 550; **Schlosser**, s. 115 vd.

9 Re'sen harekete geçme ilkesi "Untersuchungsmaxime", Alman hukukunda "Untersuchungsgrundsatz", "Inquisitionsmaxime" veya "Amtsmaxime" olarak

bunun için gerekli olan bütün maddi vakıalar ile ispat araçlarının yargılamaya getirilmesi ve incelenmesi görevini yüklemektedir¹⁰. Re'sen harekete geçme ilkesi Alman hukukunda açıkca kabul edilmiştir¹¹. Bu ilkeye göre, evliliğin butlanı, geçersizliği, iptali, boşanma ve çocukların durumunun tespiti gibi konularda re'sen harekete geçme ilkesi uygulanır¹². Bunun yanında doktrinde mirasçılık hakkının tesbitine ilişkin davalarda da re'sen araştırma ilkesinin uygulanması gerektiği ileri sürülmektedir¹³.

Bu ilkelerin yargılama faaliyetinde sorumluluğun taraflara mı yoksa mahkemeye mi ait olduğunun tespiti bakımından önemi büyüktür. Söz konusu ilkelerden hangisinin benimseneceği ise, kanun koyucunun siyasal tercihinin kalmış bir olgudur¹⁴.

Bu ilkeler yanında, öğretide Avusturya'lı hukukçu *Pollak*, Avusturya Usul Kanunu değerlendirmesinde, dava malzemesinin toplanması açısından, yukarıda belirtilen iki ilke arasında bir "orta yol" seçilmiş olduğunu vurgulamaktadır¹⁵. Re'sen araştırma ilkesinin getirdiği sakıncaların ortadan

da anılmaktadır (bkz. *Jauernig*, s. 76). Bu ilke *Gönner* Tarafından 1801 yılında yayınlanan kitabında kullanılmıştır (bkz. *Gönner*, Handbuch des deutschen gemeinen Prozesses, 1. Aufl., 1801).

10 *Poulus*, C. G., Zivilprozessrecht, Berlin 1996, s. 101; *Jauernig*, s. 76; *Rosenberg/ Schwab/ Gottwald*, s. 433; *Stein/ Jonas/ Leipold*, s. 554; *Schilken* s. 198; *Straeuli/ Messmer/ Wiget*, s. 110; *Leuch/ Märbach/ Kellerhals*, s. 236-237; *Habscheid*, s. 166.

11 Bkz. Alman Medeni Usul Kanunu §616.

12 Bu ilkenin İsviçre hukukundaki yansıması için bkz. *Walder*, s. 9 vd.; *Straeuli/ Messmer/ Wiget*, s. 110-113.

13 Bkz. *Blomeyer*, A., Zivilprozessrecht, 2. Aufl., Berlin 1985, s. 16; *Henckel*, Prozessrecht und materialles Recht, 1970, s. 135; karşı görüşte, *Rosenberg/ Schwab/ Gottwald*, s. 433.

14 *Jauernig* s.76; *Schilken*, s.198.

15 *Pollak*, R., System des Oesterreichischen Zivilprozessrechts, 1932, B.2, s. 477-478.

kaldırılması için *Wasserman* tarafından sosyal devlet prensibine dayanarak, bu ilke yerine "*Dava Malzemesinin Mahkeme ve Tarafların Ortak Çalışması İle Getirilmesi İlkesi*"¹⁶ teklif edilmiştir¹⁷. Böylece, hakimin davaya müdahalesi ile davada tarafların etkisi birleştirilmeye çalışılmıştır¹⁸.

Wolf ise, belirttiğimiz bu ilkeler yanında, dava malzemesinin mahkeme ve taraflarca birlikte sağlanması şeklinde tarif ettiği ilkeyi "*Toplama İlkesi*"¹⁹ veya "*Karma İlke*"²⁰ olarak adlandırmaktadır²¹. Yazara göre, bu konuda dördüncü ilke "*Sınırlı Toplama İlkesi*" olup, bu ilke gereğince, mahkeme, dava malzemesinin toplanmasına ilişkin kendi imkânlarını sınırlı olarak kullanabilir, bunun dışında sadece tarafların getirdiklerini hükme esas alabilir.

B. TARAFLARCA HAZIRLAMA İLKESİNİN İÇERİĞİ

Tarihi gelişim sürecinde "da mihi facta, dabo tibi ius (bana vakıaları-delilleri ver, ben de sana hakkı vereceğim)" deyiimi ile ifade edilen taraflarca hazırlama ilkesi, taraflara vakıaları mahkemeye getirmeyi, hakime de hukuku bilme ödevini yüklemiştir²².

Taraflarca hazırlama ilkesi gereğince, yargılamayı taraflardan birisi (davacı, dava açmak yoluyla) başlattığı gibi dava malzemesinin mahkemeye getirilmesi de tarafların elindedir. Keza, taraflar, açılmış (görülmekte) olan bir dava üzerinde etkili işlemler yapabilmek kudretini de haizdirler. Bu

16 "Kooperationsmaxime".

17 *Wassermann*, Der soziale Zivilprozess, 1978.

18 *Rosenberg/ Schwab/ Gottwald*, s. 425; bu konuda ayrıca bkz. *Stürner*, s. 14; *Hahn*, Kooperationmaxime im Zivilprozess, 1983.

19 "Sammelmaxime".

20 "Gemischtemaxime".

21 *Wolf, K.*, Grundriss des Oesterreichischen Zivilprozessrechts, 1947, s. 164-165.

22 *Stahelin, A./ Sutter, T.*, Zivilprozesrecht, Zürich 1992, s. 105; *Poulus*, s. 102.

çerçeve de taraflarca hazırlama ilkesi, tarafların dava konusu üzerindeki iradelerine ve tasarruf yetkilerine öncelik tanımaktadır.

Bir üst kavram şeklinde ele alınabilen taraflarca hazırlama ilkesini şu alt ilkelere ayırmak mümkündür:

- 1) Dava malzemesinin taraflarca hazırlanması,
- 2) Davanın taraflarca yürütülmesi,
- 3) Davada tarafların tasarruf serbestliği (tasarruf) ilkesi,
- 4) Dava malzemesinin teksifi (iddia ve savunmanın teksifi) ilkesi,
- 5) Davada çabukluk, basitlik ve ucuzluk (usul ekonomisi) ilkesi'dir.

Şimdi bu alt ilkeleri sırasıyla ele alalım.

1) DAVA MALZEMESİNİN TARAFLARCA HAZIRLANMASI İLKESİ

Bu ilkeyi, tarafların iddia ve savunma zımında ileri sürdükleri vakia ve delillerle hakimin bağılılığı şeklinde ifade etmek mümkündür. Başka bir deyişle, bu ilke, tarafların ileri sürdüğü iddia ve savunmalarla ilgili vakıalar ve dayandıkları delillerle hakimin bağılı olmasını, davayı sadece bunlar üzerine bina ederek hükme bağlamasını gerektirir²³. Bu aynı zamanda davanın açılmasıyla meydana gelen usulî sonuçlardan biridir²⁴. Uygulamanın ortaya çıkardığı en önemli sonuç, yargılama faaliyetine esas olmak üzere tarafların vakıaları ve

23 Grunsky, W., Grundlagen des Verfahrensrechts, Bielefeld 1970, s. 16; Jauernig, s.77; Rosenberg/ Schwab/ Gottwald, s. 427; Schilken, s.198, Poulus, s. 102; Habscheid, s. 165- 166; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, s. 327; Kuru, B., Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı, İstanbul 1995, s. 400; Bilge, N./ Önen, E., Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, B.3, Ankara 1978, s. 293; Berkin, N. M., Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi, İstanbul 1981, s. 427.

24 Bkz. 9. HD., 23.7.1986, 1841/3409 (YKD., 1987/6, s. 885-886).

menfaatine olan olguları doğrudan kendilerinin mahkemeye getirmelerinin daha uygun olduğunu göstermektedir. Mahkemenin bu faaliyeti kesinlikle taraflar gibi başarılı bir şekilde sonuçlandırması her zaman beklenemez. Bu nedenle tarafların egoistliği ve birbirlerine zıt menfaatleri (menfaat çatışmasını) içermesi, dava malzemesinin mahkeme tarafından toplanıp açığa kavuşturulmasından daha olumlu gözükmetedir²⁵. Bu mülâhazalar taraflarca hazırlama ilkesinin yargılamaya ilişkin ilkeler içerisinde en mükemmeli olduğu ve yargılama hürriyetini içerdiği; ayrıca, maddi hukuktaki irade hürriyetini (serbestisini) gösterdiği ifade edilmektedir²⁶. Taraflarca hazırlama ilkesi lehindeki bu görüşlere karşın, aşağıda görüleceği üzere son zamanlarda bu ilkenin esaslı bir şekilde eleştiriye de maruz kaldığı da gözden uzak tutulmamalıdır²⁷.

Hakim, davacının iddiasından fazlasına²⁸ ve davalının kabul ettiğinden aşağısına hüküm veremez. Ancak, vakıalara, delillere ve tarafların durumuna göre, talepten aşağısına ve kabul edilenden fazlasına hüküm verebilir. Hakim, tarafların ileri sürmediği vakıaları re'sen nazara alamadığı gibi²⁹, onlara

25 **Rosenberg/ Schwab/ Gottwald**, s. 425; **Straeuli/ Messmer/ Wiget**, s. 107.

26 **Rosenberg/ Schwab/ Gottwald**, s. 425; **Schilken**, s. 198.

27 **Rosenberg/ Schwab/ Gottwald**, s. 425 vd.; ayrıca bkz. aşa. C.

28 Bkz. Meselâ; 11. HD., 18.9.1986, 9276/9276: "Davada miras payları oranında iptal ve tescil istendiğine göre, mahkemece istekle bağlı kalınarak, taşınmazın tümü üzerinden değil, sadece davacıların payları oranında davanın kabulüne karar verilmesi gerekir" (YKD., 1987/5, s.679). Yargıtay bir başka kararında sözkonusu bu ilkeyi daha açık bir tarzda şöyle ifade etmiştir: "Hakim istekle bağlıdır, istekten fazlaya hüküm veremez, 4. HD., 7.11.1986, 7440/8063 (Yasa, 1987/5, s.774). Aynı doğrultuda kararlar için bkz. 6. HD., 21.1.1987, 14270/339 (Yasa, 1987/3, s.439); 12. HD., 23.2.1987, 7122/2480 (YKD., 1987/6, s.907); 15.HD. 24.4.1984, 7748/1417 (YKD., 1985/7, s.1027); 11.HD., 26.6.1985, 3827/4016 (Yasa, 1985/9, s. 1312); 11.HD., 24.10.1994, 1295/ 7773 (YKD., 1995/4, s. 594-596).

29 **Schlosser**, s.122.

hatırlatacak davranışlarda da bulunamaz³⁰ (HUMK.m.74; m.75). Fakat, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuzdaki bu iki madde hükmü, kanunun tayin ettiği istisnaları saklı tutmuştur. Meselâ, boşanma davalarında hakim, tarafların isteği dışına çıkarak, ayrılığa karar verebilecektir (MK.m.138). Yine, mahkemece boşanmaya veya ayrılığa karar verildikten sonra, taraflar talep etmeseler dahi, çocukların durumu hakkında hakimin re'sen bir karar vermesi gerekir (MK. m.148)³¹.

Taraflarca hazırlama ilkesinin bir gereği olarak hakim, bizzat ikame edemez. Bu dahi taraflara aittir^{32 33}. Ancak, hakim, müphem veya çelişik gördüğü iddia ve sebepler (vakıalar) hakkında taraflardan açıklama isteyebilir^{34 35}

30 **Rosenberg/ Schwab/ Gottwald**, s. 427; **Schlosser**, s.122; **Kuru**, C.II, s.1322.

31 Aynı doğrultuda, Alman Medeni Usul Kanunu §616; ayrıca bkz. **Schlosser**, s. 136 vd.

32 **Jauernig**, s. 77; **Rosenberg/ Schwab/ Gottwald**, s. 427; **Stein/ Jonas/ Leipold**, s. 551; **Schilken**, s. 201; **Habscheid**, s.166; **Üstündağ**, s.231.

33 HGK., 25.4.1986, 1985/13-67, 1986/457: "Türk yargı sisteminde hakim, bir davayı kendiliğinden inceleyerek uyuşmazlığı çözemez (HUMK. m. 72); Usulün 74 maddesi uyarınca hakim tarafların iddia ve savunmaları ile bağlı olup istekten fazlaya da karar veremez. Taraflar arasındaki uyuşmazlığın niteliği itibariyle davada (delillerin taraflarca hazırlanması prensibi) egemen olup taraflar dinletmek istedikleri tanıkların ve bilgisine başvurulmasını istedikleri bilirkişi masraflarını karşılamakla yükümlüdürler. Az önce açıklanan ilkenin istisnası olan ve kamu düzenine dayanan re'sen araştırma ilkesinin olayda uygulama yeri bulunmamaktadır. Bu durum karşısında, bilirkişi ücretini davacının yatırmaması halinde Usulün 415. maddesinin (tayin olunan müddet içinde işbu muameleye ait masraf tediye olunmaz ise ileride icap edenlerden istifa olunmak şartıyla Devlet Hazinesinden tediye olunmasına karar verilebilir) şeklindeki hükmünün uygulama yerinden söz edilemez" (YKD., 1988/10, s. 1333-1334).

34 Bkz. Alman Medeni Usul Kanunu §139 Abs. 1; **Schilken**, s.203.

35 1. HD., 22.9.1980, 10385/10979: "(Dava dilekçesi yeteri kadar açık olmadığında) davacıdan hangi hukuksal nedene dayanarak dava açtığı hususu sorulup açıklattırılmadan... karar verilmesi isabetsizdir" (YKD.,

(HUMK.m.75/II). Hakimın delil sormaya ve belli bir delili hatırlatmaya yetkisi yoktur³⁶. Ancak, hakim, bilirkişi ve keşif delillerine kendiliğinden başvurabildiği gibi³⁷ isticvaba da kendiliğinden karar verebilir (HUMK.m.230/I)³⁸.

Hakim, sadece taraflar arasında ihtilâflı olan vakıaları araştırma konusu yapabilir. Hakim davada bir tarafca ileri sürülen vakiayı şayet karşı taraf bunu inkâr etmemişse gerçek kabul etmek zorundadır³⁹. Bunun yanında hakim, gerçek dışı olduğu kanaatine sahip olsa bile tarafların üzerinde anlaştıkları vakıalarla bağlıdır⁴⁰.

Taraflarca inkar edilmiş olan vakıalar ispata muhtaçtır. Maruf ve meşhur olan vakıaların ispatına ise gerek yoktur⁴¹.

Tarafların iddia ve savunmaları ile bağlılık ilkesi ancak

1981/6. s.677); aynı yönde bkz. 1.HD., 26.12.1977, 12813/12827 (YKD., 1978/4, s.523-524).

36 Bkz. Meselâ; 13.HD., 22.3.1984, 1476/2182: "Davacı dava dilekçesinde yemin deliline de dayanmış olduğuna göre, davacıya iddiası hakkında yemin teklifine haklı olduğunun hatırlatılması ve sonucu uyarınca karar verilmesi gerekir" (Yasa, 1986/8, s.115).

37 Bkz. Meselâ; 13.HD., 10.7.1985, 3954/4874: "Davanın mahiyetine göre uyuşmazlığın çözülebilmesi için, mahkemenin re'sen mahallinde keşif ve bilirkişi incelemesi yapılması gerekli olduğundan, uyuşmazlığın çözülmesi için icrası gereken keşif ve bilirkişi incelemesi masraflarının ileride haksız çıkan taraftan alınmak kaydıyla Devlet hazinesinden ödenmesine karar verilmesi gerekir" (Yasa, 1986/1, s.127).

38 Bkz. Meselâ; 11.HD., 2.7.1986, 3894/4105: "Davalı savunmasında iddia ettiği kadar tuğla olmadığını bildirmiş olmakla beraber ne kadar aldığını da beyan etmemiştir. Bu durumda öncelikle davalıya ne kadar tuğla aldığını açıklattırmak ve bunların bedelini ödemiş ise, bu ödemeye ilişkin belgelerini ibraz ettirmek, davalının kabul etmediği kısım için bunların teslim edildiğini davacı tarafa hatırlatmak, gerekirse isticvap etmek... tüm bunlardan sonra hüküm kurmak gerekir" (Yasa, 1986/9, s.1281).

39 Schlosser, s.120.

40 Schlosser, s.119.

41 Bomsdorf, Prozessmaximen und Rechtswirklichkeit, 1971, s.53.

vakıalara ve delillere taâlluk eder; yoksa, vakıalara uygulanacak hukuk kaidelerine de etkili değildir. Nitekim, hakim, re'sen Türk kanunlarına göre karar vermek ve uygulanacak kanunu araştırmak zorundadır (HUMK.m.76/I)⁴² ⁴³. Bu bağlamda, tarafların uygulanacak olan hukuk kurallarını gösterme yükümlülükleri bulunmadığı gibi, mahkemenin de taraflarca gösterilen hukuk kuralları ile bağlı olması sözkonusu değildir⁴⁴. Keza, tarafların, uygulanacak hukuk kurallarını yanlış göstermiş olmaları da, haklarına herhangi bir hâlel getirmez.

Hakim, tarafların kendisine bildirdikleri vakıalara göre, dava konusu olayı tesbit eder ve gerekli hukuk kurallarını uygular. Hakim, sadece kendisine usulüne uygun olarak bildirilmiş olan vakıaları inceleme konusu yapabilir ve bu vakılardan anlaşılan itiraz sebeplerini kendiliğinden gözetmekle yükümlüdür. Buna karşılık hakim, kendisine bildirilmemiş (dava dosyasından anlaşılmayan) itiraz sebeplerini kendiliğinden gözetemez⁴⁵. Hakimin önüne getirilen vakıa, kimin tarafından getirilmiş olursa olsun, kuralın uygulanması bakımından önemli değildir. Taraf, kendi aleyhine bir iddia ileri sürmüştü, bu dahi (onun aleyhine olarak) kullanılabilir.

42 Bkz. HGK., 11.4.1990, 1990/1-152, 1990/236 (YKD., 1990/11, s.1606-1608).

43 Benzer düzenleme İsviçrenin Zürih Kantonunda yer almaktadır (bkz. Zürih Medeni Usul Kanunu §55)

44 **Ansay, S.Ş.**, Hukuk Yargılama Usulleri, B.6, Ankara 1960, s.144; **Bilge/Önen**, s.295; **Kuru, C.II**, s. 1327; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 330; **Üstündağ**, s.232. Ancak, öğretide **Postacioğlu**, hakimin tarafların hukuki nitelenmeleriyle bağlı olmamasının ve dosyadaki vakıalara uygulanacak hukuk kurallarını re'sen dikkate almasının çeşitli sakıncaları da sözkonusu olabileceğini belirtmektedir. Hakime re'sen hukuki sebepleri dikkate almak imkânı tanınacaksa, bu yetkinin sakıncaların ortadan kaldıracak hükümlere de yer vermek gerekir (bkz. **Postacioğlu, İ. E.**, Medeni Usul Hukuku Dersleri, B. 6, İstanbul 1975, s.245-246).

45 **Kuru, C. II**, s. 1322.

Maddi hukuk anlamındaki def'iler, dava dosyasına usulüne uygun olarak girmiş olan dava malzemesinden anlaşılrsa bile, bundan yararlanacak olan kimse tarafından ileri sürülmedikçe, hakim bu def'ileri kendiliğinden gözetemez⁴⁶. Meselâ, zamanaşımı def'i (BK.m.140) gibi.

2) DAVANIN TARAFLARCA YÜRÜTÜLMESİ

Bir özel hukuk uyuşmazlığının mahkeme tarafından çözümlenebilmesi için öncelikle bunun dava yoluyla ileri sürülmesi, diğer bir ifadeyle, davacı tarafından hakimin önüne getirilmesi gerekir. Dolayısıyla, hakimin kural olarak bir uyuşmazlığa re'sen elatması mümkün değildir^{47 48}. Bunun yanında, hiç kimse de, kanundaki istisnalar dışında⁴⁹, kendi lehine olan bir davayı açmaya zorlanamaz (HUMK.m.72; m.79)⁵⁰. Doktrinde⁵¹ ifade edildiği şekliyle, "kanunun bir kimseyi dava açmaya mecbur tuttuğu haller, ancak kanuni bir tahdit koyduğu haller olabilir". Bu hallerde ise, doğacak sonuca katlanıp katlanmamak sadece ilgilinin takdirine kalmıştır⁵². Meselâ, üçüncü şahsın, davayı kendisine ihbar eden yerine geçerek, davayı takip veya davaya müdahale etmesi gerekip gerekmediğini takdir kendisine ait bir husustur. Bu halde,

46 **Kuru**, C. II, s. 1322.

47 8.HD., 11.7.1984, 7222/7173: "Hakim her iki taraftan birinin talebi olmaksızın re'sen bir davayı tetkik ve halledemez (HUMK.m.72). Mahkemenin dosyayı re'sen incelemeye koyarak yargılama yapması sözü geçen bu maddeye aykırı bulunmaktadır" (YKD., 1985/1, s.44); aynı yönde bkz. 7.HD., 14.9.1990, 2150/10332 (YKD., 1990/10, s.1470-1472).

48 **Berkin**, s. 427.

49 Meselâ, İHK.m.69 gibi...

50 HGK., 28.3.1984, 1981/8-943, 1984/342: "HUMK.nun 79. maddesi gereğince, kanunen sarahat olmadıkça hiç kimse kendi lehine olan davayı ikameye zorlanamaz. Bu nedenle, davacıyı tescil davası açmaya zorlamak Usulün anılan 79. maddesinde yer alan ilkeye aykırı düşecektir" (YKD., 1984/12, s.1775-1778).

51 **Ansay**, s.140.

52 **Berkin**, s. 427.

üçüncü kişi davaya müdahale edebileceği gibi, davadan uzak da durabilir. Bu durumda, ihbar eden taraf davada hazır bulunmaya mecburdur; fakat, ihbar dolayısıyla, ihbarda bulunulan üçüncü şahsa karşı sorumluluğu azalacaktır (HUMK.m.51).

Davanın taraflarca yürütülmesi, davanın açılması ve sona erdirilmesi bakımından geçerli olmakla birlikte, açılmış olan bir davanın yürütülmesi durumu, tamamen tarafların iradesine bırakılmış değildir⁵³. Bu gibi hususlarda tarafların menfaati yanında, kamu menfaati de ağır bastığından, hakimin re'sen harekete geçebileceği, bugün, modern hukuk düzenlerinde kabul görmektedir.

3) DAVADA TARAFLARIN TASARRUF SERBESTLİĞİ İLKESİ (TASARRUF İLKESİ)

Davada, dava malzemesinin taraflarca hazırlanması ve davanın taraflarca yürütülmesi esas alındığında, tarafların dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf edebilmeleri bunun doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkar⁵⁴.

Tasarruf ilkesi⁵⁵, hakimin kendiliğinden bir davaya bakamayacağını, ancak, talep (dava açılması) üzerine davaya bakabileceğini, tarafların dava konusu üzerinde tasarruf yetkilerinin bulunduğunu ve hakimin, tarafların talepleri ile bağlı olduğunu ifade eder⁵⁶. Bu ilkenin doğal bir sonucu olarak; davacının talebi olmadan, mahkemenin kendiliğinden bir

53 Meselâ, müddetlerin verilmesi, tarafların duruşmaya çağırılması, tebliğ karar verilmesi gibi...

54 **Straeuli/ Messmer/ Wiget**, s. 108.

55 "Die Dispositionsmaxime".

56 **Meier, I./ Ottomann, R.**, *Prinzipiennormen und Verfahrensmaximen*, Zürich 1993, s. 90; **Rosenberg/ Schwab/ Gottwald**, s. 427; **Kuru, C. II**, s. 1320; **Kuru, El Kitabı**, s. 399; **Kuru/ Arslan/ Yılmaz**, s. 326; **Bilge/ Önen**, s.296-297.

davaya bakması yasaktır (HUMK.m.72)⁵⁷. Açık bir kanun hükmü olmadıkça, hiç kimse kendi lehine olan davayı açmaya zorlanamaz (HUMK.m.79)⁵⁸.

Davacı, açtığı davadan feragat etmek⁵⁹, sulh olmak⁶⁰, davalı ise davayı kabul etmek⁶¹ suretiyle dava üzerinde tasarruf yetkisini haizdir⁶².

57 Bkz. 8.HD., 11.7.1984, 7222/7173: "Hakim her iki taraftan birinin talebi olmaksızın re'sen bir davayı tetkik ve halledemez (HUMK.m.72). Mahkemenin dosyayı re'sen incelemeye koyarak yargılama yapması sözü geçen bu maddeye aykırı bulunmaktadır" (YKD., 1985/1, s.44).

58 HGK., 28.3.1984, 1981/8-943, 1984/342: "HUMK.nun 79. maddesi gereğince, kanunen sarahat olmadıkça hiç kimse kendi lehine olan davayı ikameye zorlanamaz. Bu nedenle, davacıyı tescil davası açmaya zorlamak Usulün anılan 79. maddesinde yer alan ilkeye aykırı düşecektir" (YKD., 1984/12, s.1775-1778).

59 Bkz. Meselâ, 4.HD., 25.11.1986, 6338/8006: "Feragat, iki taraftan birinin netice-i talebinden vazgeçmesi olup, kat'i bir hükmün sonuçlarını doğurur. O nedenle, davaya son veren bu işlemin geçersiz olup olmadığını deliller muvacehesinde takdiri ve saptanması esas davanın görüldüğü mahkemenin görevine giren hususlardır" (Yasa, 1987/12, s.1777); aynı doğrultuda bkz. 13.HD., 21.2.1985, 688/1158 (Yasa, 1985/9, s.1320).

60 "Taraflar usulün seyri ve muhtevası üzerine tesir edebilmek hususunda tasarruf salâhiyetine sahiptirler. Taraflara, usulün seyri esnasında hakimin tahkikinin çevresini tayin etmek ve usulü ve kanun yollarını açmak tamamıyla serbest bulunmaktadır. Meselâ, taraflar bir sulh sözleşmesi yaparak hakimin bu konuda bir karar vermesini lüzumsuz hale getirebilirler. Tarafların bu salâhiyeti bazıları tarafından "Verhandlungsmaxima" kavramı altında mütalâ ediliyorsa da burada "Dispositionmaxima"dan bahsetmek yerinde olur. Zira, bu tasarruf yetkisi tarafların dava malzemesini toplamaları mükellefiyeti ile ilgili değildir" (Üstündağ, S., İddia ve Müdafanın Değiştirilmesi Yasağı, İstanbul 1967, s.122, dn.203b).

61 Bkz. Meselâ, 8. HD., 22.12.1986, 12257/12526: "Kabul beyanı davaya son veren işlemlerdendir. Bu nedenle, davalının kabul beyanı gözönüne alınarak istemin kabulü yönüne gidilmelidir" (YKD., 1987/4, s.552); aynı doğrultuda bkz. 13.HD., 21.1.1985, 7908/300 (Yasa, 1985/9, s.1319); 9.HD., 20.10.1986, 8689/9386 (Yasa, 1986/12, s.1774).

62 Leuch/ Marbach/ Kellerhals, s. 234.

Davanın görülmesi sırasındaki tasarruf serbestliği ilkesi bazı istisnalarla sınırlandırılmıştır. Şöyle ki, meselâ, evliliğin feshi, boşanma gibi, tarafların iradelerine bırakılmamış olan davalarda, davalının kabulü veya ikrarı hakimi bağlamaz (HUMK.m.95/II; MK.m.150/III)⁶³. Hakim, kabul veya ikrara göre değil, getirilecek delillere göre davayı karara bağlar.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuz tetkik edildiğinde, "taraflarca hazırlama ilkesi" ve bunun bir alt ilkesi olan "tasarruf ilkesi"ni ihtiva eden bir çok hükmü görmek mümkündür⁶⁴.

4) DAVA MALZEMESİNİN TEKSİFİ İLKESİ

Dava malzemesinin teksifi ilkesi⁶⁵, yargılamanın hızlanmasına etki eder. Davaların uzun sürmesi, gerçeğin ortaya çıkmasını tehlikeye düşürebilir ve tarafları zor durumda bırakabilir. Bu ilkeye göre, davacı ve davalı bütün iddia ve savunma sebeplerini muayyen bir yargılama kesitine kadar ve

63 Ancak, 4.5.1988 tarih ve 3444 sayılı Kanun ile Medeni Kanunun 134. maddesinde yapılan değişiklikle boşanma davalarında da bazı durumlarda taraflara tasarruf serbestisi imkânı tanınmıştır. Buna göre, Medeni Kanun m. 134/ III'e göre, evliliğin en az bir yıl sürmesi ve eşlerin birlikte başvurması veya bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi halinde evlilik birliğinin temelinden sarsılacağı kabul edilmiştir. Bu halde açılacak boşanma davalarında Medeni Kanun m. 150/ 3'ün uygulanmayacağı açıkça hükme bağlanmıştır. Öte yandan, Medeni Kanun m. 134/IV'e göre, boşanma sebeplerinden herhangi biriyle açılmış bulunan davanın reddine karar verilmesi ve bu kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç yıl geçmesi, her ne sebeple olursa olsun müşterek hayatın yeniden kurulmaması halinde eşlerden birinin talebi üzerine hakim boşanmaya karar verir.

64 HUMK.m.2/II; 22;23;30; 34/I; 41; 42; 43; 45; 49; 50; 53; 58; 59; 72; 74; 75; 76/II; 79; 83; 91; 92; 166; 168; 176/II; 179; 180; 184; 185/I; 186; 187; 195; 196; 201; 203; 207; 210; 213/III; 222; 236; 276; 287; 289; 307; 363; 364; 368; 376; 377/II; 409; 414; 427; 440; 516 gibi ...

65 "Eventualmaxime".

hep birlikte ileri sürmek zorundadırlar. Bu iddia ve savunma sebepleri çelişik olsa bile durum yine aynıdır⁶⁶.

Bu husus, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 179/I'de davacı, m.202/I'de ise davalı bakımından açıkça ifade edilmiştir. Anılan Kanunun sair maddelerinde de aynı yöndeki hükümlere rastlamak mümkündür. Nitekim, m.187'de ilk itirazların davanın başında ve hep birlikte ileri sürülmesi, m.221'de bütün itiraz ve savunmaların mahkemece birlikte tahkik olunacağı, m.242'de ise bütün belgelerin müfredat pusulası adı altında sunulması gerektiği öngörülmüş bulunmaktadır⁶⁷.

Davacı bütün iddia sebeplerini, davalı da bütün savunma sebeplerinin tamamını, biri sonuca ulaşmadığı takdirde diğeri nazara alınacak şekilde ve aynı zamanda ileri sürmek zorundadırlar. Bu ilkeye terdit, yığma ilkesi denir⁶⁸. Sözkonusu ilkenin gereği olarak davada her iki taraf da belli bir sahada, belki de lüzumsuz olduğu halde ve fakat ileride bir daha dermeyan edememek korkusu içinde, gayesiz ve mantıksız olarak hatta birbirine aykırı düşecek bazı iddia veya savunmayı önceden ileri sürmeye mecbur olacaklardır⁶⁹.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, vakıa ve delillerin birlikte mahkemeye verilmemesini bir müeyyideye de bağlamış bulunmaktadır. Gerçekten, davacı veya davalı lâyihasını karşı tarafa tebliğ ettirdikten sonra onun rızası olmaksızın iddia ve savunmalarını tevsii veya tebdil edemezler (HUMK.m.185; m.202). Bunun istisnası ise, karşı tarafın rızası ve ıslah

66 Üstündağ, s.242

67 Berkin, s. 431-432.

68 Üstündağ, s. 243.

69 Bilge/ Önen, s.299.

müessesidir. Öğretide⁷⁰ belirtildiği üzere, en müktedir bir kimse dahi bütün iddia ve savunma vasıtalarını birden, bir kalemde tesbit edemeyecek durumda olabilir. Bir taraf davada diğer tarafın görüşünü öğrendikten sonra kendi iddia ve savunmasındaki eksikliğin veya boşluğun farkına varabilir. İşte bu sebeple, ıslah yoluna başvurmak imkânı tanınmış ve bazı hallerde de kanun tarafından münferit hallerde⁷¹ bu eksikliğin giderilmesine müsaade edilmiştir.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, bazı hallerde hakimin yargılamayı basitleştirmek amacıyla, re'sen veya talep üzerine, tarafların iddia ve savunmalarını birini (veya bir kısmını) diğerinden (veya diğerlerinden) önce tahkik edilebilmesine imkân vermektedir (HUMK.m.221). Yine, delillerin ikamesi safhasında, taraflardan herbirisi yeni delil ikamesini veya ibrazını isteyebilir⁷².

5) DAVADA ÇABUKLUK, BASİTLİK VE UCUZLUK İLKESİ (USUL EKONOMİSİ İLKESİ)

Taraflar arasındaki uyuşmazlık bir dava yoluyla mahkeme önüne getirildiğinde artık kamu yararı alanına da girmiş olmaktadır. Davanın çabuk, basit ve ucuz bir şekilde sonuçlandırılmasında⁷³, tarafların olduğu kadar kamunun da yararı vardır. Bunun önemine binaen modern usul kanunlarında usul ekonomisi ilkesine yer verilmiştir.

70 **Ansay**, s.152.

71 Meselâ, HUMK.m.197; m.198 gibi...

72 15.HD., 21.4.1986, 186/1590: "...Duruşmanın devamı sırasında iddia ve savunma çerçevesinde delil gösterilmesi ve toplanması usul hukukunda düzenlenen savunmanın veya iddianın genişletilmesi anlamında değildir" (YKD., 1986/9, s.1365-1366).

73 **Schumann, E.**, Die Prozessökonomie als Rechtsethisches Prinzip, Festschrift für Larenz K., München 1973, s. 278; **Mettenheim, C.**, Der Grundsatz der Prozessökonomie im Zivilprozess, Berlin 1969, s.15.

Söz konusu ilke Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuzda da yer almaktadır. Buna göre hakim, davayı mümkün olduğu kadar çabuk ve düzenli bir biçimde sonuçlandırmakla yükümlüdür (HUMK.m.77). Ancak, ifade etmek gerekir ki, davaların çabuk sonuçlandırılması başlı başına bir amaç değildir. Yargılamanın hedefi, yukarıda da belirttiğimiz şekilde doğru ve adil bir karar elde etmektir; yani, yargılamanın objektif hukuka, maddi gerçekliğe ulaşmayı amaçladığı gözönünde bulundurulmalıdır⁷⁴. Bu açıdan usul ekonomisi ilkesini içeriğinin belirlenmesinde, maddi gerçeklik yolunda "çabukluk ve ucuzluk" şeklinde sınırlarını tesbit etmek isabetli olacaktır⁷⁵.

Usul ekonomisinin gereği olarak hakim, bir güne ancak bakabileceği sayıda dava koymalı, davada da tahkikatı sadece ihtilafli noktalara hasretmelidir. Ayrıca, öğretilde önerildiği üzere⁷⁶, hakim, davanın esası hakkında tahkikata girmezden evvel, dava şartlarının mevcut olup olmadığını incelemeli, bir dava şartının bulunmadığı sonucuna varırsa, davayı usulden (mesmu olmadığından) reddetmelidir. Hakimin, dava şartlarından, önce mahkemeye ilişkin olanlarını, daha sonra taraflara ilişkin olanlarını ve nihayet dava konusuna ilişkin olanlarını (bu sıralamaya uyarak) incelemesi kanımızca uygun olacaktır. Bu yolla hakim, zamandan tasarruf edebilecektir. Zira, mahkemeye ilişkin bir dava şartının mevcut olmadığı ortaya çıktığında artık diğer dava şartlarını (ve evleviyetle davanın esasını) incelemeye geçmeksizin, dava usulden (mesmu olmadığından) reddedilecektir. Bu da mahkemenin boşa zaman ve emek harcamasını önleyecektir.

74 **Yılmaz**, Islah, s.6.

75 **Yılmaz, E.**, Hukuk Davaları Bakımından Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi İhtiyacı ve Yapılması Gerekenler (SÜHFD -Prof.Dr. Şakir BERKİ'ye Armağan-, C.5, 1996/1-2, s.55-76), s.58.

76 **Kuru/ Arslan/ Yılmaz**, s.331-332; **Kuru, C.II**, s.1331.

Hakim, tahkikat ve yargılamada beyhûde masraf yapmamakla da yükümlüdür (ucuzluk ilkesi) (HUMK.m.77). Bu amaçla, hakim, oturumlara dava dosyasını okuyarak gelmeli, tarafların talepleri hakkında hemen karar verebilmelidir⁷⁷. Aksi takdirde, davanın uzaması ve yargılamada lüzumsuz masraflara girilmesi kaçınılmaz olacaktır.

C. TARAFLARCA HAZIRLAMA İLKESİNİN SINIRLANDIRILMASI

Yukarıda incelediğimiz taraflarca hazırlama ilkesine karşı üç ayrı noktadan eleştiri getirildiği görülmektedir⁷⁸. Birincisi, tarafların davada vakıaları hazırlama konusunda tek başına yetersiz kalacakları ifade edilmektedir. İkincisi, tarafların kendi sorumluluklarını doğuracak vakıaların ortaya çıkmasında rızalarının olmayacağı, yani sözkonusu vakıaların davaya getirtilmesini istemeyecekleri yönündedir. Üçüncüsü ise, bir davanın açılmasıyla uyuşmazlığın özel hukuk ilişkilerinden çıkarak artık bir kamu tasarrufuna girdiği, dolayısıyla gerçeği ortaya çıkarmanın sadece tarafların münhasır yetkisinde olmadığı şeklindeki mülâhazalara yer verilmektedir.

Günümüz modern hukuk anlayışında taraflarca hazırlama ilkesinin karşısında hakimin açıklama ödevi⁷⁹ oldukça önem kazanmaktadır^{80 81}. Bu çerçevede, ekseriyetle hakim sadece taraflarca hazırlanan vakıaları kabul etmek ve

77 **Kuru**, C.II, s. 1333.

78 **Jauernig**, s. 83.

79 "richterliche Frage- und Aufklaerungspflicht".

80 **Rosenberg/ Schwab/ Gottwald**, s. 428; **Staehein/ Sutter**, s. 107; bu konuda yararlı bilgi için bkz. **Stürner**, Die richterliche Aufklaerung im Zivilprozessrecht, 1982.

81 Alman hukukunda hakimin bu ilkeyi yerine getirmemesi bir temyiz sebebi sayılmıştır, (bkz. **Rosenberg/ Schwab/ Gottwald**, s. 428; **Schilken**, s. 203-204.

değerlendirmek zorunda olmayıp, aksine tarafları sunulan dava malzemelerinin (vakıalar, deliller) tamamlanması için onları teşvik etmekle yükümlüdür⁸². Bundaki amaç, vakıaların tam olarak açıklığa kavuşmasını sağlamaktır⁸³. Böylece hakim tarafsız olarak gerçeğin ortaya çıkması için her iki tarafa da yardımcı olacaktır⁸⁴. Hakimin bu yardımı özellikle hukuku bilmeyen taraflar için daha da önem arz etmektedir. Çünkü bunlar hakimin yardımına daha çok ihtiyaç duymaktadırlar. Yargılamada amaç becerikli ve gerçeği ifade etmeyen değil, haklı olanın davayı kazanmasıdır⁸⁵. Hakimin aydınlatma yükümlülüğünün bir gereği olarak, meselâ bir sözleşmede tarafların arzularının ne olduğu açık değilse, davaya bakan hakimin tarafların aslında neyi amaçladıklarını tesbit edebilmelidir⁸⁶.

Hakimin açıklama ödevinin sınırları da tartışmalıdır. Alman uygulamasında da bu konuda bir birlik yoktur⁸⁷. Kesin olan hakimin taraflara hukuk danışmanlığı yapmak hakkı ve yükümlülüğü bulunmamasıdır. Bu görev avukatındır. Bir başka önemli nokta, hakimin açıklama (aydınlatma) yükümlülüğünü yerine getirirken objektif davranması, taraflar açısından bir ayırım gözetmemesidir⁸⁸. Ayrıca hakimin taraflarca mahkeme önüne getirilmeyen vakıaları da nazarı dikkate alması mümkün değildir⁸⁹.

Öte yandan, taraflarca hazırlama ilkesinin davada kötüye kullanılmasının önlenmesi amacıyla tarafların vakıaları gerçek ve tam olarak mahkemeye getirme yükümlülükleri vardır.

82 **Straeuli/ Messmer/ Wiget**, s. 114.

83 **Stahelin/ Sutter**, s. 107; **Straeuli/ Messmer/ Wiget**, s. 114.

84 **Rosenberg/ Schwab/ Gottwald**, s. 428; **Jauernig**, s. 79; **Schilken**, s. 204.

85 **Jauernig**, s. 79-80.

86 **Jauernig**, s.-80.

87 **Jauernig**, s.-82.

88 **Jauernig**, s.-82.

89 **Rosenberg/ Schwab/ Gottwald**, s. 428; **Schilken**, s. 204.

Başka bir deyişle, taraflarca hazırlama ilkesinin uygulandığı davalarda tarafların mahkemeye gerçeği söyleme yükümlülüğü⁹⁰ bulunmaktadır^{91 92}. Gerçeği söyleme yükümlülüğü, bir davanın açılması, yürütülmesi ve sonuçlandırılmasında, ona olan güvenin sağlanmasına, davanın güvenilirliğinin temin edilmesine ilişkindir. Bu niteliği gereği gerçeği söyleme yükümlülüğü, dürüstlük kuralının davadaki uzantısı veya yargılamaya yansıyış şeklidir⁹³. Söz konusu ilkenin gereği olarak, hakimin taraflarca hazırlama ilkesinin uygulandığı davalarda tarafların gerek tek taraflı, gerekse anlaşarak iki taraflı ileri sürdükleri gerçeğe aykırı vakıa ve delillerle bağlı olmayıp, onların gerçeğe uyup uymadıklarını tanınan yollarla araştırabilmelidir⁹⁴.

D. SONUÇ

Yargılama hukukunda adil bir karar verilebilmenin gerekliliği yadsınamaz bir gerçektir. Bu amaçla, yargılamada bazı ilkelerden hareket etme zorunluluğu ortadadır. Bir çok hukuk sisteminde bu tür ilkelere rastlamak mümkündür. Hukuk sistemleri bu ilkelere bir ya da bir kaçına ağırlık vermiş olabilir. Bu da, o hukuk sisteminin yargılamada güttüğü amaçtan kaynaklanmakta, bir ilkenin esas (temel) kabul edildiği hallerde diğer ilkeler bunu desteklemekte veya ona hizmet etmektedir.

90 "Die Wahrheitspflicht".

91 Bu konuda bkz. **Schlosser**, s. 123 vd.; **Morhord, P.**, Die Informationspflicht der Parteien bei der Erklärung mit Nichtwissen, Stuttgart 1993.

92 Bu ilkeye bazı hukuk düzenlemelerinde açıkça yer verildiğini görmekteyiz. Nitekim Alman Medeni Usul Kanunu §138, Avusturya Medeni Usul Kanunu §178 gibi. Benzer düzenlemeler İsviçrenin Zürih (m.90), Bern (m. 42), Cenevre (m. 492) Usul Kanunlarında da yer almaktadır. Buna karşılık, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuzda buna ilişkin açık bir düzenlemeye yer verilmiş değildir. Ancak, bu ilkenin varlığının yargılamanın amacıyla yattığı öğretide genel kabul görmektedir.

93 **Berkin**, s. 425; **Tercan**, s. 191.

94 **Tercan**, s. 198.

Çalışmamızın konusunu oluşturan "Taraflarca Hazırlama İlkesi" hususunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuzda açık bir pozitif düzenlemeye de yer verilmiş değildir. Ancak, yukarıdaki tespitlerimizde de görüldüğü üzere, sözkonusu ilkenin tezahürü konumunda bulunan hükümlere Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuzun çeşitli maddelerinin niteliğinden ve amacından hareket ederek ulaşmamız mümkündür⁹⁵. Yargılama Hukukumuzun kaynağını oluşturan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuz incelendiğinde, üst kavram olarak Taraflarca Hazırlık İlkesine ağırlık verildiği kanısı uyanabilir. Fakat, bunun karşısında yer alan ve davada hakime yetki veren "Re'sen Araştırma İlkesi"nin de yargılama hukukunda geçerli olduğu kabul edilmelidir.

Netice itibariyle, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuz ve dolayısıyla yargılama hukukumuz şu veya bu ilkeyi ön plâna çıkarmamış, bu ilkeyi diğer bir ilkeyle desteklemiş görünmektedir. Bu husustaki yönlendirme, tarafların ve kamunun menfaati, dolayısıyla yargılama hukukunun hedefinde (amacında) yatmaktadır.